

Obsah

Úvod	3
Seznam symbolů	10
1 Základní pojmy a veličiny	15
1.1 Systém	15
1.1.1 Veličiny používané ve fyzikální chemii	16
1.1.2 Stav systému a jeho změny	17
1.2 Některé základní a odvozené veličiny	17
1.2.1 Vybrané základní veličiny	17
1.2.2 Vybrané odvozené veličiny	18
1.2.3 Čistá látka a směs	20
1.2.4 Způsoby vyjadřování složení směsí a roztoků	20
2 Stavové chování plynů a kapalin	23
2.1 Stavová rovnice ideálního plynu	23
2.2 Kinetická teorie plynů za nízkého tlaku	27
2.2.1 Tlak plynu	27
2.2.2 Teplota plynu a střední kinetická energie molekul	29
2.3 Chování plynů za vyšších tlaků	30
2.3.1 Mezimolekulární síly	30
2.4 Stavové rovnice reálných plynů	33
2.4.1 Van der Waalsova stavová rovnice	33
2.4.2 Další stavové rovnice	35
2.4.3 Výpočet objemu ze stavové rovnice	37
2.4.4 Posouzení jednotlivých stavových rovnic	40
2.5 Kondenzace plynů a kritický bod	40
2.5.1 Stavová rovnice a kritický bod	44
2.6 Teorém korespondujících stavů	48
2.7 Směsi reálných plynů a kapalin	51
2.7.1 Daltonův a Amagatův zákon (ideální směs)	51
2.7.2 Použití stavových rovnic u plynných směsí	53
2.7.3 Teorém korespondujících stavů pro směsi	54
2.8 Stavové chování kapalin	54
2.8.1 Objem nasycené kapaliny	54
2.8.2 Objem kapaliny za vyšších tlaků	55
3 Nultá a první věta termodynamická	57
3.1 Postulát o existenci termodynamické rovnováhy	57
3.2 Nultá věta termodynamická	58
3.3 Práce	58

3.3.1	Vratnost a nevratnost děje	59
3.3.2	Výpočet objemové práce v jednoduchých případech	60
3.3.3	Závislost práce na cestě	61
3.4	Teplo	61
3.4.1	Tepelné kapacity, definiční vztahy	62
3.5	Formulace I. věty termodynamické	63
3.5.1	Vnitřní energie	63
3.5.2	Matematická formulace I. věty termodynamické	64
3.5.3	Entalpie	65
3.5.4	Výpočet tepla a práce z I. věty termodynamické	66
3.5.5	Odvození rozdílu mezi tepelnými kapacitami $C_p - C_v$	67
3.6	Aplikace I. věty termodynamické na ideální plyn	68
3.6.1	Tepelné kapacity	69
3.6.2	Adiabatický vratný děj, Poissonovy rovnice	70
3.6.3	Adiabatický nevratný děj	71
3.6.4	Rozdíl mezi izotermním a adiabatickým dějem z hlediska vykonané práce	72
3.7	Termochemie	74
3.7.1	Standardní slučovací a spalná entalpie	76
3.7.2	Hessův zákon	77
3.7.3	Kirchhoffův zákon	80
3.8	Entalpické bilance	81
3.8.1	Adiabatická teplota reakce	82
3.8.2	Entalpická bilance u jednoduchého chemického reaktoru	84
4	Druhá a třetí věta termodynamická	89
4.1	Tepelné stroje	89
4.1.1	Carnotův tepelný stroj	91
4.1.2	Obrácený Carnotův stroj – chladnička a tepelné čerpadlo	94
4.2	Druhá věta termodynamická	95
4.2.1	Slovní formulace druhé věty	95
4.2.2	Matematická formulace druhé věty – entropie	96
4.2.3	Molekulární interpretace druhé věty termodynamické	97
4.2.4	Obecné důsledky druhé věty	97
4.2.5	Perpetuum mobile druhého druhu	98
4.3	Spojené formulace první a druhé věty termodynamické	98
4.3.1	Helmholtzova a Gibbsova energie	98
4.3.2	Gibbsovy rovnice	99
4.3.3	Přirozené proměnné	99
4.3.4	Fyzikální význam Helmholtzovy a Gibbsovy energie	100
4.3.5	Maxwellovy relace	101
4.3.6	Závislost entropie na teplotě a objemu nebo na teplotě a tlaku	102
4.3.7	Vnitřní energie jako funkce T, V a entalpie jako funkce T, p	103
4.3.8	Magický čtverec	103
4.4	Změny termodynamických veličin	103
4.4.1	Změna entropie s teplotou	104
4.4.2	Změna entropie s objemem	104
4.4.3	Změna entropie s tlakem	105
4.4.4	Změna vnitřní energie s teplotou a objemem	105

4.4.5	Změna entalpie s teplotou a tlakem	107
4.4.6	Změna Helmholtzovy energie s objemem a Gibbsovy energie s tlakem	108
4.4.7	Tepelné kapacity	108
4.4.8	Změny termodynamických veličin při vratných fázových přechodech	110
4.4.9	Několik obecných poznámek	111
4.5	Nevratné děje	112
4.5.1	Změny termodynamických veličin při míšení ideálních plynů . . .	112
4.5.2	Nevratná adiabatická expanze	114
4.5.3	Nevratné ztuhnutí podchlazené kapaliny	115
4.5.4	Vynucené děje	117
4.6	Podmínky termodynamické rovnováhy	118
4.6.1	Extenzivní kritéria termodynamické rovnováhy	118
4.6.2	Gibbsovy rovnice v otevřeném systému – chemický potenciál . . .	120
4.6.3	Závislost chemického potenciálu na tlaku a teplotě	120
4.6.4	Fyzikální význam chemického potenciálu	121
4.6.5	Fugacita a fugacitní koeficient	121
4.7	Některé další aplikace	122
4.7.1	Jouleův – Thomsonův jev	122
4.7.2	Izoentropické škrcení	126
4.7.3	Zkapalňování plynů	127
4.8	Třetí věta termodynamická	127
4.8.1	Nernstova formulace třetí věty	127
4.8.2	Planckova formulace třetí věty	128
4.8.3	Formulace Lewise a Randalla – nedosažitelnost absolutní nuly. . .	128
4.8.4	Statisticko-termodynamická interpretace třetí věty	129
4.8.5	Absolutní entropie	130
4.8.6	K čemu je absolutní entropie dobrá?	131
4.8.7	Absolutní a relativní termodynamické veličiny	132
4.9	Přehled důležitých termodynamických vztahů	133
4.9.1	Obecné vztahy	133
4.9.2	Vztahy platné pro jednoduchý systém	133
4.9.3	Práce a teplo při některých dějích	134
5	Termodynamika směsí	135
5.1	Termodynamický popis plynných směsí	135
5.1.1	Termodynamické veličiny ideální směsi ideálních plynů	136
5.1.2	Termodynamické veličiny reálného plynu	136
5.2	Termodynamický popis kapalných a tuhých směsí	137
5.2.1	Termodynamické veličiny u ideální směsi	138
5.2.2	Termodynamické veličiny u reálné směsi - směšovací a dodatkové veličiny	138
5.2.3	Vztah mezi $G_{mi}^o(g)$ a $G_{mi}(\ell)$ či $G_{mi}(s)$	139
5.2.4	Dodatkový objem - experimentální stanovení	140
5.2.5	Tepelné efekty při směšování a rozpouštění látek	141
5.3	Parciální molární veličiny	144
5.3.1	Termodynamická definice parciálních molárních veličin	146
5.3.2	Určování parciálních molárních objemů z experimentálních dat u binárních systémů	147
5.3.3	Výpočet parciálních molárních entalpií	150

5.3.4	Tepelný efekt při směšování dvou roztoků	152
5.3.5	Gibbsova-Duhemova rovnice	153
5.4	Parciální molární Gibbsova energie - chemický potenciál	154
5.4.1	Chemický potenciál v plynných směsích	155
5.4.2	Fugacita složky v plynné směsi	156
5.4.3	Chemický potenciál u kondenzovaných směsí - aktivita a aktivitní koeficient látek	157
5.4.4	Závislost aktivity a aktivitního koeficientu na teplotě a tlaku	159
5.4.5	Empirické a semiempirické vztahy pro dodatkové veličiny	159
5.4.6	Standardní stav nekonečného zředění	160
5.4.7	Chemický potenciál elektrolytu a jeho aktivita	163
5.4.8	Debyeova-Hückelova rovnice	166
5.4.9	Rozšířená verze Debyeova-Hückelova vztahu	168
5.4.10	Aktivitní koeficienty a aktivity iontů ve směsi elektrolytů	169
6	Chemická rovnováha	171
6.1	Rovnice látkové bilance	171
6.1.1	Látková bilance u jedné chemické reakce	171
6.1.2	Látková bilance u dvou a více chemických reakcí	173
6.1.3	Použití stupně přeměny	173
6.1.4	Bilance pomocí jiných fyzikálních veličin	174
6.2	Podmínka rovnováhy	175
6.2.1	Reakční Gibbsova energie	176
6.2.2	Rovnovážná konstanta	177
6.3	Volba standardních stavů a její důsledky	178
6.3.1	Standardní stav pro látky v plynném stavu	179
6.3.2	Standardní stav pro látky v kondenzovaném stavu	180
6.3.3	Standardní stav pro látky při nízkých koncentracích	180
6.4	Určení rovnovážné konstanty	183
6.4.1	Výpočet rovnovážné konstanty z experimentálních dat	183
6.4.2	Výpočet rovnovážné konstanty z termochemických dat	184
6.5	Směr reakce	187
6.6	Rovnovážné složení a reakční podmínky	188
6.6.1	Vliv teploty	188
6.6.2	Vliv tlaku	188
6.6.3	Vliv vstupního složení	189
6.7	Aplikační část	192
6.7.1	Reakce v systému plynná fáze a jednosložkové kondenzované fáze	192
6.7.2	Rozkladné reakce pevných látek	195
6.7.3	Reakce bez plynné fáze	196
6.7.4	Reakce v nezředěných roztocích	198
6.7.5	Reakce ve zředěných roztocích neelektrolytů	200
6.7.6	Výpočet rovnovážného stavu za jiných než izotermně - izobarických podmínek	202
6.7.7	Výpočet chemické rovnováhy velkého systému	205
6.8	Reakce ve zředěných vodných roztocích elektrolytů	206
6.8.1	Disociace slabých elektrolytů	207
6.8.2	Definice a použití pH	209
6.8.3	Výpočet pH v komplikovanějších případech - hydrolyza	210

6.8.4	Thlumičí roztoky	213
6.8.5	Součin rozpustnosti	213

Dodatky **217**

D 1.	Matematické poznámky	217
D1.1	Křivkový integrál a jeho vlastnosti	217
D1.2	Integrující faktor	222
D1.3	Nerovnosti mezi diferenciály	223
D 2.	Ekvivalence slovních formulací II. věty termodynamické	225
D2.1	Neplatí Clausius $\implies$ neplatí Thomson	225
D2.2	Neplatí Carnot $\implies$ neplatí Thomson	225
D 3.	Magický čtverec	227